

Отримано: 20 березня 2022 р.

Прорецензовано: 28 березня 2022 р.

Прийнято до друку: 31 березня 2022 р.

e-mail: vishuma@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-13(81)-341-345

Шиманська В. О. Особливості вербалізації окремого густативного компонента в художньому тексті. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13(81). С. 341–345.

УДК: 81'373.613:316.772.2]:821

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1164-1041>

Шиманська Вікторія Олегівна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ОКРЕМОГО ГУСТАТИВНОГО КОМПОНЕНТА В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У статті проаналізовано особливості утворення лексичних сполук з компонентом синестезійної перцепції. Актуальність розвідки не викликає заперечень з огляду на те, що ментальне підґрунтя номінації не можна звужувати до меж інтересів етнолінгвістики, оскільки номінування квалітативних категорій дозволяє розкрити не лише національну специфіку організації тексту, а має розглядатися через призму когніції окремого індивіда зі своїми суб'єктивними та об'єктивними чинниками світосприйняття як певного домену концептуально-мовної картини світу окремого етносу.

У статті акцентується, що побудова лексичних сполук із компонентом смаку („солодкий“) базується здебільшого на мотивованій вторинній номінації, що породжується роботою думки окремої людини, яка так чи інакше вбирає у свою мовотворчість опорні поняття і концепти свого народу. Доведено, що втрата „густативності“ лексичних сполук з компонентом „солодкий“ відбувається внаслідок переосмислення прямої номінації шляхом нашарування додаткових семантичних відтінків та асоціативних рядів, результатом чого виникають нові метафоричні поєднання з певною оцінкою окремого явища чи факту, що найяскравіше виражають як особливості загальнонаціонального менталітету, так і специфіку мовної особистості. Визначено, що синестезійне світосприйняття сприяє не лише формуванню нестандартності уявлень про оточуючий світ, а й породжує подальший поглиблений інтерес науковців-представників різних галузей знань щодо існування поняття „об'єктивна дійсність“; увиразнює визначення фактів, процесів, дій, якостей та надає їм самотутню квалітативну ознаку; уможливорює тонку диференціацію станів людини; організовує несподівані принципи лексичної когезії художнього мовлення, що, в свою чергу, безумовно, живить мову.

Ключові слова: перцепція, когніція, картина світу, густативний компонент, синестезійне сприйняття, мовна особистість.

Viktorii Shymanska,

Ph. D. (Philology), associate professor of Ukrainian Language and Methodology Department,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,

PECULIARITIES OF VERBALIZATION OF A SEPARATE GUSTATORY COMPONENT IN A LITERARY TEXT

The article analyzes the peculiarities of the formation of lexical compounds with a component of synesthesia perception. The relevance of the intelligence is not disputed given that mental basis of the nomination cannot be narrowed to the interests of ethno-linguistics, as the nomination of qualitative categories reveals not only national specifics of the text, but must be considered through the prism of an individual cognition with its subjective and effective factors of world perception as a certain domain of the conceptual and linguistic view of the world of a particular ethnic group.

The article emphasizes that the construction of lexical compounds with a component of taste (“sweet”) is based largely on a motivated secondary nomination, generated by the brainwork of an individual, who somehow absorbs into his language creativity basic definitions and concepts of his nation. It is proved that the loss of “gustativity” of lexical compounds with the component “sweet” is due to rethinking direct nomination by layering additional semantic nuances and associative series, resulting in new metaphorical combinations with a certain assessment of a particular phenomenon or fact, which most vividly express both the peculiarities of the national mentality and the specifics of the language personality. It is determined that synesthesia worldview contributes not only to the formation of non-standard ideas about the world around us, but also generates further in-depth interest of researchers from different fields of knowledge about the existence of the concept of “objective reality”; emphasizes the definition of facts, processes, actions, qualities and gives them an original qualitative feature; allows fine differentiation of human states; organizes unexpected principles of lexical cohesion of literary speech, which, in turn, certainly nourishes the language.

Key words: perception, cognition, worldview, gustatory component, synesthesia perception, language personality.

Сучасне мовознавство передбачає розгляд усіх лінгвістичних питань з позиції людської свідомості, її властивості опрацювати цілісну картину світу. Це основне ядро проблем когнітивної лінгвістики, оскільки мова є лише відображенням дійсності крізь призму специфіки культури, побуту, а отже, й мови окремого народу. Тому й постає питання існування об'єктивності дійсності, представленої в якійсь конкретній мові, бо прямого віддзеркалення її в мовній системі, проєкції на мову не може відбутись без заломлення нейтральних фактів реальності. Тому необхідно чітко усвідомлювати розмежування понять „бачення“ світу та його „усвідомлення“; іншими словами „...втліену у мові інтерпретацію дійсності, яку можна уявити у вигляді комплексу суджень про світ“ (Бартмінський, 2005: 88).

Останні десятиліття вкорінили в сучасній лінгвістиці антропоцентризм в усій його повноті, зокрема в аспекті когніції та її впливу на експлікацію в мові. „Мова розглядається як різновид пізнавальної діяльності, як засіб організації, обробки та передачі інформації, що надходить до людини різними каналами, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджуються через мовні факти“ (Семашко, 2020: 251).

Як особистісно зорієнтована категорія антропоцентричність стала стилем мислення та світосприйняття, що, безумовно, спричинило як зміну ономазіологічного підходу вторинної номінації, так і розвиток мовознавчої науки в цілому. Когнітивна лінгвістика зосереджує фокус на психічних процесах називання, спроможності людської свідомості нашаровувати асо-

ціативні зв'язки, мотивувати похідну номінацію, поглиблювати внутрішню форму слова й вибрати необхідний мотиватор з-поміж інших для засади утворення вторинного номена. Будь-який розгляд мотиваційних процесів передбачає насамперед імпліцитність етносвідомості, а відтак принципи побудови лінгвістичної картини світу в окремій мові.

Основи етнолінгвістичних досліджень були закладені ще у працях І. Гердера, Ф. Гумбольдта, Ф. Боаса, Е. Сепіра, О. Потебні, поглиблені у розвідках В. Жайворонка, В. Кононенка, О. Селіванової, М. Никончука, В. Телія та інших. На мовних формах зажди позначається манера сприймати світ, осмислювати довкілля, будувати лінію поведінки в тій чи іншій ситуації, а, отже, національна належність окремої людини та етнічна спільнота, частиною якої вона є, виступає тим фундаментом національно-культурного компонента, що окреслює й зумовлює принципи та механізми лексичної, фразеологічної, тропеїчної когезії.

Фразеологія як ніякий інший рівень мови відбиває історію формування й закріплення в мові у вигляді різних за ступенем злиття сполук мовленнєвих формул, що базуються на етнокультурних цінностях, національних особливостях, культурно-концептуальній специфіці розуміння й осягнення реалій. Алгоритм метафоричної номінації явищ дійсності, поєднання впливу мови на менталітет нації та спосіб мислення й світосприйняття на формування й усталення мовних фактів – об'єкт посиленого наукового інтересу не новітній і не тільки для мовознавців. Взаємовплив способу побудови господарсько-побутового життя, культурного, наукового, мистецького розвитку на етнолінгвістичну особливість давно перебуває в колі цікавості психологів, етнографів, істориків, журналістів і навіть дієтологів.

Фразеологізми мають яскраво виражений антропоцентричний компонент, саме такі стійкі функціональні сполуки є узагальненими, нашаровані образним переосмисленням і постають маркером цінностей окремого народу, репрезентантом інформації про його культуру, сповідування, історію.

Носії різних мов неоднаково кодують думки, тобто по-різному мовтворюють, особливо передають інформацію про роботу думки, свідомості, тому це, безумовно, є засобом самовираження, адже „суть національної мови як неодмінної умови існування народу полягає не в тому, що нею виражається, а в тому, як виражається” (Потебня, 1913: 187).

Питання про ментальне підґрунтя мови варто вивчати, звертаючи увагу не лише на етнолінгвістику, нейролінгвістику, слід розширити коло пошуків і уважніше подивитись на проблеми аксіології, бо парадигма наукових інтересів почала зводитись до механізмів номінування квалітативних категорій через призму когнітивних процесів і їх мовне відображення.

Аналіз розуміння суті мовленнєвих формул у зв'язку їх з оточуючим світом, роботою людської думки, що породжують ті чи інші слова або вирази, неможливий без „процесу утворення смислів, або концептів, який базується на перцептивному й концептуальному виділенні об'єкта із середовища інших об'єктів шляхом додавання цьому об'єкту певного сенсу, або концепту, як ментальної його репрезентації” (Павлієніс, 1981: 383).

Кожен мовець як представник мовної картини світу певного народу, а отже й окремої мови, є носієм базових понять і концептів, що містяться у, так би мовити, узагальненій концептуальній та мовній картині світу етносу. Тому, добираючи серед конгломерату лінгвістичних засобів різнорівневі мовні одиниці, він постає інтерпретатором національної картини світу й автором індивідуальної, вторинної картини сприйняття організації дійсності, який навіть іноді підсвідомо дає оцінку тим чи іншим фактам, оскільки крізь призму своєї свідомості й сприйняття створює образи і символіку висловлюваної думки. Все вищесказане й зумовлює **актуальність** даної розвідки.

Мета статті полягає у спробі окреслити семантичні нашарування окремого густативного компонента на лексичні утворення, що не позначають прямо або й взагалі перцепцію.

Поняття „смак” є предметом вивчення багатьох різних наук, які розглядають цей феномен під різним кутом зору. Фізіологію „смак” цікавить як один із видів хеморецепції; мистецтво розуміє „смак” як категорію естетичну, що з'явилась внаслідок розвитку нових його течій у XV столітті; мода дивиться на „смак” як на певну ідеологію, неврологи та нейролінгвісти придивляються до „смаку” як до вияву синестезії тощо. Так чи інакше термін в усіх науках, окрім фізіології, медицини та дієтології, є переосмисленням первинного його розуміння як відчуття, що виникають в ротовій порожнині під дією окремих рецепторів. Як стверджують дієтологи, смакові вподання формуються у людини ще до її народження, а смакова поведінка – в перші роки життя, яка згодом змінюється. Як стверджують психологи, відчуття є чимось абсолютно суб'єктивним, а тому й сам будь-який смак об'єктивно не існує, а є суб'єктивним образом.

Вербалізація модусів перцепції носіями мови, які намагаються об'єктивувати загальну картину світу, відбувається завжди дещо аксіологічно. Завданням лінгвістів, нейролінгвістів, психологів, дієтологів, фізіологів та генетиків постає не лише опис і тлумачення фізіологічних процесів виникнення смаку як модусу перцепції і взаємодію його з іншими модусами, а й пояснення ономазіологічних механізмів як вторинної номінації солодкого смаку.

Як в сучасної людини – дитини, так і для „дитячого” віку Homo sapiens, перевага надається смаку солодкому, що асоціюється з чимось приємним, тим, що викликає задоволення й швидко надає енергію. Першою їжею людини є материнське молоко, яке містить білки, вуглеводи, жири, вітаміни та мінерали і має солодкий смак. Мабуть, генетичною пам'яттю дитини, яка вийшла з віку немовляти, солодка їжа, викликає відчуття безпеки й радості, певно, й тому солодкий смак є бажаним для більшості людей, бо асоціюється з усім позитивним. Напевно, такі асоціативні зв'язки міцно закріплюються в свідомості людей й експлікуються мовою як щось виключно приємне, бажане, привабливе, втішне.

Це чітко простежується в художньому тексті, який є вираженням суб'єктивного сприйняття оточуючого світу і так чи інакше має антропоцентричну спрямованість. Як ілюстративний матеріал нами було обрано художні тексти як класиків української літератури, так і твори сучасних вітчизняних письменників. Джерелом добору ілюстративного матеріалу став лінгвістичний портал MOVA. info (<http://www.mova.info/corpus2.aspx?tid=11996>).

Лексичне переосмислення слова „солодкий” базується насамперед на оцінному компоненті, адже „оцінка” як категорія – це “будь-яка група мовних елементів, які виокремлюють на підставі певної загальної риси; у чіткому розумінні – певна ознака (параметр), що лежить в основі розмежування загальної сукупності гомогенних мовних одиниць на обмежену кількість класів, члени яких характеризуються тим самим значенням цієї ознаки” (Булигіна, 1998: 215).

Як узазначалося, „солодкий” має виключно значення „добрий”. З компонентом „солодкий” різними стилістичними прийомами створюються ще й найрізноманітніші номінації, окрім тих, що мають густативне значення.

Цей компонент має невичерпні можливості для опису фізичного, психічного, емоційного стану людини; зображення її окремої властивості чи усєї ментальної організації; змалювання результатів роботи органів чуття тощо.

Людина, перебуваючи в різних станах, здатна описувати їх за допомогою одного слова „солодкий”, навіть, якщо втомилась емоційно чи фізично, бо перепрацювала. Наприклад, *І груди її, живіт і стегна, дихають солодкою втомою.* (В. Винниченко); *І, виголодавшись у тих мандрах, підметеш усе, що на столі, та й полентаєш сонно до ліжка, весь налитий солодкою втомою.* (А. Дімаров); *... його сповила солодка втома, як у людини, що встала з смертельного ложа, і впало десь у безодню все, чим досі жив* (М. Коцюбинський); *... розляжуться горичерева, насолоджуючись вольностями після солодкої праці...* (О. Гончар).

Словом „солодкий” позначають стан хвилювання від передчуття інтимної близькості: *Блиск юної сльози і млосний сміх частя, солодка знемога й самобуття чієсь ніжності – все поєдналось тут, на валу, під всевидючими зорями.* (О. Гончар); *І яке їм було діло у їхніх солодких утіхах до тих забулених серед палестинських пустинь, що не мають коло себе жодної жінки, відкидають плотську любов і живуть серед пальм!* (П. Загребельний); *...коли він говорить їй на вухо непристойні слова, її кидає в такий солодкий жар, коли він коротенькими, швидкими поцілунками ходить їй по руці до самого ліктя.* (В. Винниченко); *І віддала, і, може, знову віддасть, а от же обізвався він, а от же німіють солодким боєм її ноги а от же буде частя торкнутися до нього?* (В. Винниченко); *Яксь солодка знемога починала опанувати її від цього доторкання, від його ласкавого голосу ...* (Б. Грінченко). На відтворення в художній тканині такого боку людського життя для темпорального його позначення існує мовленнєвий штамп „солодка ніч”: *Винайняв кімнату на краю міста, привезли нас туди дружечки, побажали щасливої солодкої ночі* (М. Братан).

Широкий діапазон емоцій, що супроводжують або породжують різні психічні стани людини, також можна описати словом „солодкий”, підтвердження чому і виступають такі приклади: *Релігія обхоплює цілу людину, цілу, нероздільно, з солодкими мріями, про далеке, безмежно віддалене, неясне й з найближчими потребами.* (В. Винниченко); *... і малому хлопцеві так любо та мило було слухати ті співи про славу України, що серце його мліло в солодких мріях і він не помічав, як минав час.* (А. Кашенко); *Ніхто не скаже, де синок твої, Василько твої, нині, у яких світах нон, але маєш останню і солодку надію стрітись із ним, коли смертний поріг тіла свого щасливо переступиш ...* (В. Дрозд) – мрія, надія.

Спогади, ностальгія – *Оцінюючи свій творчий досвід, і солодкий, і гіркий, і плідний, і оманливий, Яновський десь на початку тридцятих років писав про себе щиро і рішуче* (М. Бажан); *... і дівчата вже поринають думками в недалеке своє минуле, в солодкий світ студентського життя з усіма його принадами, розбурханими пристрастями, де все перепелось: і кохання, і ревності, і частя примирень, і хвилювання на екзаменах, і мрії про ольвійське літо ...* (О. Гончар); *...можливо, це також була підсвідома спроба уникнути рук людодіства, коли знов укутаєшся в солодкі дими вітчизни...* (Є. Пашковський); *Найшвидше, це трапилось у тому ранньому дитинстві, це до народження Уляни, в тому доісторичному часовому раї, про який збереглись уривчасті й солодкі спогади.* (О. Ірванець).

Піднесений настрій, почуття закоханості або задоволення від примирення з кимось – *І говорив переважно про абстрактні речі, про таке, що мимоволі утворювало сумний, солодкий настрій віддаленості від світу.* (В. Винниченко); *Сильно й гаряче билось серце, і груди повнилися солодким почуттям, яке буває в закоханих.* (М. Дашків); *Відтак чудесного в світі стало все більше, воно накочувалося на Хлопчика хвилею, солодкою і дражливою, до щему в грудях.* (В. Дрозд); *І це тепло обгорнуло своїми м'якими крилами Андрія, і він, не маючи снаги звільнитися од їхнього солодкого полону, рвучко простягнув руки до дівчини.* (П. Загребельний); *Це буде солодкий полон.* (Ю. Дольд-Михайлик); *Солодке почуття прощення й солідарності з конюхом охоплює Шептала.* (В. Дрозд).

Психічна напруга, викликана несприятливими умовами для спокійного життя, негативні емоції та негідні вчинки – *... жив досить безлазно й напружено, піддавшись дуже гірким і часом дуже солодким емоціям особистого і неособистого життя* (М. Бажан); *Тільки прокліпався – вже маєш думати про якусь промишляння, бо кухні тут для тебе нема, однією ж свободою не проживеш, хоч яка вона солодка* (О. Гончар); *Проте в експедиції не було тих дрібних мерзотників, що вважають за свій солодкий обов'язок нашиптувати, під'юджувати, сварити.* (М. Дашків); *... отямившись від солодко-го почуття помсти, закричала...* (Р. Іванчук); *Який солодкий хміль влади!* (Р. Іванченко); *На твоїх вулицях, під твоїми дахами пізнавав я уперше і пекуче нестерпне частя, і таку солодку ганьбу.* (О. Ірванець); *Втікав з тої хати, від неспрошеного байдужого дівочого голосу, від невиразної золотистої смаглявості, а сам ладен був вернутися назад і знову зазнати солодкого приниження...* (П. Загребельний); *Якби нас було хоч два в батьків, то навряд чи зі мною стали б панькатися, але один син завжди може дозволити собі розкіш стати тираном власних батьків, і для них то буде солодка тиранія.* (П. Загребельний).

Аналізоване нами слово „солодкий” може відбивати не лише окремі стани людини, а й називати її саму, іноді метафорично. Саме завдяки такій номінації чітко розуміється ставлення мовця до денотата, усвідомлюється його прихильність, захопленість, глибина почуттів: *Розходиться по хатах, жінки, а я тут трохи посиджу коло солодкої Дарусі та й собі піду...* (М. Матіос); *І, дай Боже, щоби ти, солодка моя дитинко, ніколи не була такою Божою людиною, як Параска.* (М. Матіос); *Крім того, мені бракувало під боком моєї солодкої пташки, з якою я вже звик засинати, і не було для мене більшого частя, ніж відчувати її біля себе, куйовдити Тініне волосся доти, поки вона не засне.* (В. Шкляр).

Трапляються випадки, коли „солодкий” є номінацією людської вдачі або характеристикою окремих антропометричних даних: *Одне слово, як той казав: не будь солодким, бо розлижуть, не будь гірким, бо розплюють...* (О. Гончар); *...аж перепитала мати голосом солодким, як гречаний мед.* (Є. Гуцало); *І чи то від тепла, чи від пряника солодкого, чи від губ дівчинки, солодких, йому робилося млосно, не ставало чим дихати.* (В. Дрозд).

Іноді такий опис може переноситись з людини на іншу істоту: *Ночували в хатині егеря серед безкраю очеретів, а вранці птахи їх розбудили своїм лебединим клекотом, ні з чим не зрівняшим, солодким, як весна, як сама любов ...* (О. Гончар); *Ці стиглі, літні дні, в самотині, наодинці із садом, під солодке гудіння бджіл і джмелів у конюшині ...* (В. Дрозд).

Слово „солодкий” є штампованим епітетом, коли йдеться про сон, причому так говорять і про саме приємне сновидіння, і про якісь сну як стану: *Дівчинка пішла у вітальню й побажала бабусі солодких снів.* (О. Дерманський); *Одно тяжке зітханя пані Марко, одно притиснення її руки до серця розвіє те почуття вдоволення чи там « щасливості », і я немов*

прокинувся з **солодкого** сну (О. Кобилянська); *Харитя спить солодким сном* (М. Коцюбинський); *По його опасистому, круглому обличчю з чорним закрученим вусом блищає щаслива усмішка солодкого сну...* (М. Коцюбинський); *А вдома чекає спочинок і сон, короткий, як літня ніч, але солодкий, як холодний лист до рани* (М. Коцюбинський); *Однак аматорів м'якого й солодкого снання щось не знайшлося.* (П. Загребельний).

Не менш постійним прийомом видається епітетизувати „солодким” мовлення людини або ж його змістове наповнення з позиції правди/неправди (кривди) чи здатності викликати особливу зацікавленість: *Ярополк відчув нещирість у голосі Свейнальдра, та не встояв супроти солодких слів* (І. Білик); *... не відпускай від себе, прив'яжи коли не залізними ланцюгами, то шовковими путами, зачаруй солодкою мовою, заколисай, приспи* (П. Загребельний); *Ні чорними бровами, ні червоним цвітом, ні солодким словом* (О. Кобилянська); *Явна брехня, але ж солодка* (М. Братан); *Якби на мене, то правда гіркая краще кривди солодкої, – воно й здоровіш до того, – та не всі ж бо таку вдачу мають* (М. Вовчок); *Саме такі казки розповідають мамусі й татусі на вимогу маленьких хлопчиків, перенасичених солодкими історіями про принців і принцес, Вінні Пухів і Колобків.* (М. Гримич).

До такого ж прийому (створення постійного епітета „солодким”) можна віднести як сам штамп „солодке життя”, так і те, що під ним мається на увазі чи забезпечує або ж передбачає його: *...нагадав Ординський про власні заслуги в солодкому доньчиному житті* (Л. Дашвар); *Обікнись на філософії, Загатний поклав собі пізнати смак „солодкого життя”* (В. Дрозд); *Було залишене, забуте „солодке життя” – Іван працював титанічне* (В. Дрозд); *Хай ваше життя буде таке ж солодке, як ця халва!* (П. Загребельний).

Іноді автори художніх текстів, вдаючись до дещо несподіваних асоціацій, називають солодкими звуки співу чи дзвону: *...тихе похитування ярої міді, голубий спокій неба, темне калатання несамовитих язиків і солодкі голоси самодзвонних дзвонів* (П. Загребельний); *Жили при палаці священики, ченці, свічкогаси, кантори, які ублажали слух князя й княгині солодким церковним співом* (П. Загребельний); *І вже кадуб наповнився по вінця, а золоті червінці із солодким дзвоном на підлогу падають і жаринами по кутках комори розкочуються* (В. Дрозд).

Не новим є визначення солодким запаху, проте підих з такою диференціацією є незвичним результатом когнітивно зумовленої перцепції: *...і аж п'янить його від тих пахоків, від терпкого солоного духу моря, що для Яничча зараз змішується тут з гарячим солодким духом хлібів* (О. Гончар); *Можна було би заночувати і у Весняному Саду, тим наче, що зараз і є весна, й вечірне повітря духмяніє солодким квітом мигдалю та фанату* (М. Соколян); *І плече торкалося плеча, і рука шукала руку, й від солодких пахоців нічних квітів паморочилась голова* (В. Заєць); *Він теж з скрипом чобіт присів біля жінки, мало не задихнувшись од солодкого запаху пудри з її лица* (М. Коцюбинський); *Він відчув, як пахне її волосся, відчув її солодкий подих* (О. Гончар); *В кімнату вливаються солодкі пахоці, я вдихаю їх на повні груди, вистрибую на підвіконня – і сміливо зіскакую вниз, на траву* (А. Костецький).

Вище розглянуто компонент „солодкий” як результат лексико-семантичної деривації. Безумовно, як густативний компонент, що визначає ознаку напоїв та їжі, також фіксують художні тексти. Солодкими виступають різні напої: *Там, дітки, какао солодким нас напували...* (О. Гончар); *...заброди кинулися одне поперед одного по коморах, льохах, келіях гребти все, що траплялося під руку, на ходу жлуктили солодке причасне вино...* (В. Шкляр); *Вино прохолодне, ледь солодке* (М. Соколян); *Бочка з рожевим солодким морсом стояла на танкові...* (В. Дрозд); *А як скаже твій дідусь Офан: копайте отут – викопать, а воно вода чиста як сльоза і солодка, наче з медом або сахарьом...* (П. Загребельний); *Тоді Богдан одним духом допив решту ягідного солодкого...* (Ю. Андрухович).

Серед гастрономічних носіїв смакової ознаки солодкими є і окремі приправи до страв, і страви, які необхідно готувати чи пекти, або як гіперонім: *Колись я любив солодке, особливо маківники моєї тітки* (Ю. Андрухович); *Можна було купити і до нудоти солодкі східні ласощі, але в мецената не завше вистачало на цю розкіш коштів* (М. Бажан); *... дехто ж віддає перевагу млинцям, що їх можна полити кленовим чи якимось іншим сиропом, – ці солодкі приправи різних татунків стоять у пляшечках на кожному столику* (О. Гончар); *Від згадок про печену картоплю, розсипчасту, солодку, у хрустотливій скоринці, йому судорожно зводило щелепи...* (В. Дрозд); *Ми звали такі пряники баринею, бо на продовгуватому коржікові, що нагадував формою тлусту жіночу постать, були намальовані солодкою, червоною і білою помадами голова в очіпку, руки – в боки і фартушок* (В. Дрозд); *Коли ж пожував, місиво стало солодким і смачним* (А. Давидов); *Знову кинувши на зуби кілька зернин, він жував їх доти, доки каша зробилася солодкою й перед очима поплив теплий туман* (І. Білик); *Принаймні ніхто більше не куштував солоного чаю чи солодкого борщу* (А. Костецький); *Мені не можна солодкого* (Ю. Андрухович); *Ангеліна вже й зі стола поприбирала, уже й розклала на невеличкому столику всілякої смакоти солодкої...* (Л. Дашвар).

Крім прикладів, де аналізований компонент входить до сполук-назв страв, які треба готувати чи які виступають певним інгредієнтом таких наїдків, нами зафіксовано й такі, коли „солодким” називається щось органічно первинне: *Потім у болітцях шукав бульбистих солодких коренів, шукав довго, ще довше потім смакував ними* (П. Загребельний) або й само слово „смак”: *...і почув в роті приємний солодкий смак...* (М. Коцюбинський).

Трапляються поодинокі випадки, коли нашаровуються пряме й фігуральне значення в одній номінації, що створює особливо виразний, емоційно насичений й нетривіальний ефект: *...малеча ловила ротами солодкий дощ...* (С. Пашковський).

У результаті проведеного спостереження висновками можна вважати: по-перше, смак як модус перцепції людини є одним із базових для аналізу ономазіологічних механізмів вторинної номінації; по-друге, певні значення густативного компонента „солодкий” здатні сполучатися з різними лексемами, створюючи при цьому номінативні новації, окремі з яких набувають статусу штампа чи постійного епітета; по-третє, досліджуваний компонент частіше виступає результатом метафоричного чи метонімічного перенесення, ніж прямою номінацією, оскільки позначають: а) психічний стан людини – 23%; б) фізичний стан – 19%; в) інше – 38% тоді, як в прямому значенні вживається лише у 20% випадків.

Подальший інтерес до сприйняття людиною оточуючого світу та експлікацію в мові пізнаних нею квалітативних оцінних компонентів варто перенести за межі художнього тексту, а зосередити увагу на публіцистичному та медійному мовленні.

Література:

1. Бартминський Е. Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике. / Пер. с пол. / Е. Бартминський. М. : Индрик, 2005. 528 с.
2. Булыгина Т. В., Крылов С. А. Категория. Языкознание: большой энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой. 2-е изд. Москва : Большая Рос. энцикл., 1998. С. 215-216.
3. Павиленис Р. И. Язык. Логика. Философия. Вильнюс, 1981. 280 с.
4. Потебня А. А. Мысль и язык. Язык и народность. О национализме. Харьков : Типография „Мирный труд“, 1913. VII, 225 с.
5. Селіванова О. О. Проблема мотивації в когнітивному висвітленні. Записки з романо-германської філології. Вип. 25. 2010. С. 204–217.
6. Семашко Т. Ф. Мовно-когнітивні механізми мотивації фразем із густативним компонентом // Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Філологія; / ред. кол.: Г. Шумицька Н. Венжинович та ін. Ужгород : ПП Данило С. І., 2020. Вип. 1 (43) : На честь д. філол. наук, проф. В. М. Мокієнка (до 80-річчя від дня народження). С. 251–256.

References

1. Bartminsky E., (2005). Yazykovoy obraz mira: ocherki po etnolingvistike. / Per. s pol. / [Linguistic image of the world: essays on ethnolinguistics. with gender]. / E. Bartminsky. M. : Indrik, 2005. 528 s. [in Ukrainian].
2. Bulihyna T. V., Krilov S. A. Kateroryya, (1998). Yazikoznanye: bol'shoj entsyklopedycheskyy slovar'. [Linguistics: a large encyclopedic dictionary] / pod red. V. N. Yartsevov. 2-e yzd. Moskva : Bol'shaya Ros. entsykl., 1998. S. 215-216.
3. Pavilionis R.I., (1981). Yazik. Lohyka. Fylosofiya. [Language. Logic. Philosophy]. Vilnius, 1981. 280 p. [in Ukrainian].
4. Potebnya A.A., (1913) . Misl' y yazik. Yazik y narodnost'. O natsyonalizme. [Thought and language. Language and nationality. About nationalism]. Kharkiv: Mirnyi Trud Printing House, 1913. VII, 225 p. [in Ukrainian].
5. Selivanova O. O., (2010). Problema motyvatsiyi v kohnityvnomu vysvitlenni. [The problem of motivation in cognitive lighting]. Zapysky z romano-hermans'koyi filolohiyi. [Notes on Romano-Germanic philology]. Vip. 25. S. 204–217. [in Ukrainian].
6. Cemashko T. F., (2020). Movno-kohnityvni mekhanizmy motyvatsiyi frazem iz hustatyvnyym komponentom [Linguistic and cognitive mechanisms of motivation of phrases with a gustative component] // Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu : seriya: Filolohiya; / red.kol.: H. Shumyts'ka N. Venzhynovych ta in. Uzhhorod : PP Danylo S. I., Vyp. 1 (43) : Na chest' d. filol. nauk, prof. V. M. Mokiienka (do 80-richchya vid dnya narodzhennya). S. 251–256. [Scientific Bulletin of Uzhgorod University: series: Philology; / ed. : G. Shumytska N. Venzhynovych and others. Uzhhorod:] PE Danilo SI, Issue. 1 (43): In honor of Dr. Philol. Sciences, Prof. VM Mokiienko (to the 80th anniversary of his birth). Pp. 251–256. [in Ukrainian].